

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

COĞRAFIYAFAKÜLTƏSİ

GEODEZİYAVƏKARTOQRAFIYAKAFEDRASI

Magistr pilləsində tədris olunan

«Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikası»

fənn üzrə

PROQRAM

BAKİ-2016

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

Magistr pilləsi üçün

İxtisas - 060640 «Geodeziya və xəritəçilik»

İxtisaslaşma: Xəritəçilik

İF-M5546 EKOLOJİ XƏRİTƏLƏRİN TƏRTİBİ METODİKASI

II kurs

BAKİ-2016

Elmi redaktor: **prof. Qocamanov M.H.**

Tərtibedən: **dos. Talibov Ə.T.**

Rəyverənlər: Coğrafi ekoloji kafedrasının dosenti Məmmədova Ş.İ.

AMEA-nın Geoinformatika və Kartoqrafiya şöbəsinin
müdirəvəzi, c.ü.f.d. Əzizov Ş.K.

İF–M5546 EKOLOJİ XƏRİTƏLƏRİN TƏRTİBİ METODİKASI

İzahat vərəqi

Fənnin öyrənilməsinin məqsədi və vəzifələri: 060640 «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisasında Xəritəçilik ixtisaslaşması üzrə magistr pilləsində mütəxəssis hazırlığında Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikasını aparıcı fənlərdən biri olub, tədrisində əsas məqsəd magistrlərə ətraf mühitin mühafizəsinin, təbiəti mühafizəyə mənəvi istifadənin, landşaft komponentlərinin təbiəti və antropogen dəyişənliyinin və ekoloji-coğrafi şəraitin müxtəlif miqyasda xəritələşdirilməsi prosesini və üsullarını aşılamaqdır.

Bu fənnin öyrənilməsinin nəticəsində magistr bilməlidir:

- Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikasının müasir vəziyyətini;
- Ekoloji kartoqrafiyanın problemlər və perspektivlərini;
- Ətraf mühitin çirklənməsinə təsiredən təbiəti və antropogen amillərin təsnifatını;
- Ekoloji coğrafi şəraitin tədqiq edilmə metodlarını;
- Ekoloji coğrafi şəraitin xəritələşdirilməsini.

bacarmalıdır:

- Ekoloji xəritələrin riyazi və coğrafi əsasını yaratmağı;
- Aerokosmik şəkillərin ekoloji deşifrə etməsini;
- Ekoloji xəritələrin məzmun elementlərini seçməyi;
- Ekoloji böhranlı ərazilərin xəritədə təsvir etməyi;
- Müxtəlif miqyaslı ekoloji xəritələrin tərtib etməyi.

Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikasını fənnin tədrisində nəticəsində «Geodeziya və xəritəçilik»

ixtisasına sahib olmuş mütəxəssislərə aşağıdakı göstərilən biliklərə **əyiyəlməlidir:**

- Ətraf mühitin ekoloji müasir vəziyyətinin müəyyənləşdirilməsi üsulları və ərdişi;
- Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikasının nəzəri məsələləri;
- Ekoloji böhranlı obyektlərin müxtəlif mənbələrdən təyini üsulları;

- Ekoloji xəritələrdə kartometriki işlərin aparılması üsulları.

Təvsiyələr:

Məşğələdərslərinin keçirilməsi zamanı magistrlərə aeroşəkillər üzərində çirklənmə mənbələrinin və çirklənmiş ərazilərin aşkare edilməsinə imkan verən təlimlərə üstünlük verilməsi, müxtəlif məzmunlu və miqyaslı ekoloji xəritələrin lokal və regional miqyasda tərtib edilməsi üsullarının öyrədilməsidir.

Fənnin tədrisi üsulları: Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikasını fənnin nəzəri materiallarını müəhazirə, praktik dərsləri isə laboratoriyada məşğələləri şəklində tədris olunmalıdır. Dərsin gediş zamanı didaktiv və interaktiv metodlardan geniş istifadə olunmalı, magistrlərlə dialoq, sual-cavab, müstəqil işlərə yerinə yetirilməsi, müqayisəli təhlil, elmi-tədqiqat işi qətiyyətində tapşırıqların verilməsi şəklində tədris üsullarından istifadə edilmişdir.

Fənnin tədris planında yeri: Ekoloji xəritələrin tərtibi metodikasını fənni BDU-nun Coğrafiya fakültəsində magistr pilləsində «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisasında «Xəritəçilik» ixtisaslaşması üzrə təhsil alan magistrlərə II kursun payız-3 semestrində 45 auditoriya saatı həcmində tədris olunur, onlardan 30 saat müəhazirə, 15 saat məşğələdərsləri təşkil edir.

Mövzular üzrə saatların paylanması

№	Mövzular	Cəmi, saat	Ocümlədən		
			Müh., saat	Məş., saat	Sərb. iş, ədəd
1	2	3	4	5	6
1.	Kursun məzmunu, məqsədi, vəzifələri və müasir vəziyyəti	2	2	-	1
2.	Ekoloji xəritələşdirmənin problemləri və perspektivləri	2	2	-	1
3.	Ekoloji şəraitin tədqiq edilmə metodları	2	2	-	1
4.	Aerokosmik materialların ekoloji xəritələrin tərtibində rolu	2	2	-	

5.	Aerokosmikşəkillərin ekolojideşifrələnməsinin metodu	2	2	2	1
6.	Ekoloji xəritələrin riyazi əsas və onların seçilmə meyarı	2	2		
7.	Ekoloji xəritələrin tərtibində coğrafi əsasın yaradılması	2	2		
8.	Ekoloji xəritələrin məzmunu və onların seçilmə meyarı	2	2	2	1
9.	Ekoloji xəritələrin tərtib olunma metodikası	2	2	2	1
10.	Ekoloji-topoqrafik xəritə anlayışı və onun mahiyyəti	2	2	-	
11.	Ekoloji xəritələrdə obyekt və hadisələrin təsvir edilmiş məsulları	2	2	2	1
12.	Çirklənmə mənbələrinin ekoloji xəritədə təsviri	2	2	2	1
13.	Landşaft-ekoloji xəritələrin tərtibi	2	2	2	
14.	Ekoloji-coğrafi şəraitin ekoloji xəritələrdə əsasında qiymətləndirilməsi	2	2	2	1
15.	Ekoloji xəritələrin istifadəsi və əhəmiyyəti	2	2	1	1
	CƏMI:	45	30	15	10

İF–M5546 EKOLOJİ XƏRİTƏLƏRİN TƏRTİBİ METODİKASI

Mövzuların məzmunu

Ekoloji xəritə tərtibinin müasir vəziyyəti, problem və perspektivləri

1. Kursun məzmunu, məqsədi, vəzifələri və müasir vəziyyəti.
 Ekoloji kartoqrafiyanın məqsədi, vəzifəsi və digər elmlərlə əlaqəsi.
 Tematik kartoqrafiya sahəsində yeni istiqamət. Ətraf mühitin mühafizəsi, təbiəti və ehtiyatların dənə mərhələli istifadə və landşaft komponentlərinin təbiəti və antropogen dəyişikliyinə qarşı işkənliyi məsələlərinin ekoloji kartoqrafiya bölməsində xiləndə həlli.
 Tematik kartoqrafiyanın inkişafı, müasir dövrdə baş vermiş dəyişikliklər.
 Tematik kartoqrafiya da yeni istiqamət. Ekoloji kartoqrafiyanın yaranması, keçidi inkişafı və müasir vəziyyəti. Ekoloji xəritələrin istifadəsi və əhəmiyyəti.

Ekoloji xəritələrin ətraf mühitin mühafizəsi və mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi, təbiəti yatlardan səmərəli istifadə edilməsi məsələlərinin həllində rol və əhəmiyyəti.

Ekoloji xəritələrdə elmi-tədqiqat və nəzəri-metodik işlərdə istifadə.

Müxtəlif miqyaslı və məzmunlu ekoloji xəritələr əsasında bəzi təorəmə xəritələrin, xüsusilə ekoloji-dinamika, ekoloji-proqnoz xəritələrinin tərtibi.

Təsərrüfatın müxtəlif sahələrində, təhsil və tədrisdə, gələcək nəslin tərbiyəsində ekoloji xəritələrin istifadəsi və əhəmiyyəti [1,2,4].

2. Ekoloji xəritələşdirmənin problem və perspektivləri. Ekoloji kartoqrafiya dayaranmış son illərin problemləri və gələcək perspektivləri. Yeni tipli ekoloji xəritə

– Ekoloji-topoqrafik xəritələrin mahiyyəti.

Müasir ekoloji kartoqrafiya xəritələrinin tərtib edilməsinin vahid metodika və ekoloji şəraitə kəsetdirən vahid şərti şərtlərinin yaradılması problemi. Elmi tədqiqat və nəzəri-metodik işlərdə ekoloji kartoqrafiyanın rol və əhəmiyyəti [1,3,4].

3. Ekoloji şəraitin tədqiq edilmə metodları. Ekoloji-coğrafi şəraitin tədqiq edilməsində kartoqrafik, aerokosmik, statistik tədqiqat üsulları,

onların seçilməsi və tətbiqi yolları. İnformasiya mənbələrinin müasirliyi, dəqiqliyi və etibarlılığı. Ədəbiyyat, elmi fond və fərdi müşahidə mənbələrindən istifadə.

Kompleks tədqiqat metoduna sayılan kartoqrafika aerokosmik tədqiqat metodunun əhəmiyyəti.

Xəritə və aeroşəkillərin birgə istifadəsinin əhəmiyyəti. Kartoqrafik-aerokosmik tədqiqat metodunun istifadə qaydaları [1,4,5].

Ekoloji xəritə tərtibində aerokosmik materialların rol və ekoloji xəritələrin tərtib edilmə metodikası

4. Aerokosmik materialların ekoloji xəritələrin tərtibində rolu.

Aerokosmik şəkillərin xüsusiyyətləri. Aerovə kosmik şəkillərin miqyası.

Aerokosmik materialların ekoloji xəritə tərtibində rolu [1,3,4, 6].

5. Aerokosmik şəkillərin ekoloji şəifrlənməsi metodları. Aerokosmik materialları nekoloji-coğrafi şəraitin tədqiqində və xəritələşdirilməsində rolu.

Aerokosmik şəkillərin landşaft-ekoloji şəifrlənməsi, çöl, kameral və kompleks şəifrlənmə.

Ekolojiobyektlərin tanınmasında şəifrlənmə tətəbi. Fotosxəmvə fətoplanın tətəbi. Təbiivə antropogenobyektlərinde şəifrlənmə metodları [1,3,5].

6. Ekoloji xəritələrin riyazi əsas və onların seçilmə meyarı.

Coğrafi xəritələrin riyazi əsası. Ekoloji xəritələrin tətəbiində miqyasın seçilməsi. Böyük, orta və kiçik miqyaslı ekoloji xəritələr [3,4,5].

7. Ekoloji xəritələrin tətəbiində coğrafi əsasın yaradılması.

Xəritə tətəbiində coğrafi-topoqrafik əsas. Coğrafi əsasın topoqrafik, aerokosmik və kombinə edilmiş mənbələrdə əsasın yaradılması [2,3,4].

8. Ekoloji xəritələrin məzmun və onların seçilmə meyarı.

Ekoloji xəritələrin məzmun elementləri. Birbaşa və dolay göstəricilər. Birincil və ikincil rəcəliməzmun elementləri [2,3,5].

9. Ekoloji xəritələrin tətəbi olunmamə metodikası.

Ekoloji xəritə tətəbiində kartoqrafik-aerokosmik tədqiqat metodunun tətəbiqi. Ekoloji xəritə tətəbiində statistik, kartoqrafik, aerokosmik və ədəbiyyatın informasiyalarının sistemləşdirilməsi və təhlili. Kəmiyyət və keyfiyyət informasiyaları. Ekoloji xəritələrin tətəbi olunmamə rəhəllərinin ardıcılığı [2,4,5].

10. Ekoloji-topoqrafik xəritə anlayışı və onun mahiyyəti.

Topoqrafik xəritələrin məzmun elementlərinin təkmilləşdirilməsi. Yeni tipli ekoloji-topoqrafik xəritələrin tətəbi [1,2,5,6].

11. Ekoloji xəritələrdə obyekt və hadisələrin təsvir edilmə üsulları.

Ekolojiobyektlərin təsvirində istifadə edilən üsullar. Areallar, şərti işarələr və kartodioqram üsulu. Şərti işarələrin növləri [1,3,4,5].

12. Çirklənmə mənbələrinin ekoloji xəritədə təsviri.

Çirklənmə mənbələrinin tənəfatı. Çirklənmə mənbələrinin ekoloji xəritədə tətəbi edilmə üsulları. Çirklənmə mənbələrinin xüsusiyyətlərinin şərti işarələrlə təsvir edilməsi [1,4,5].

13. Landşaft-ekoloji xəritələrin tətəbi.

Xəritədə landşaft vahidləri üzərində ekolojiobyektlərin təsviri və landşaft-ekoloji xəritələrin tətəbi edilmə qaydası [1,4,5].

14. Ekoloji-coğrafişəraitinekojixəritələrəsasındaqiymətləndirilməsi.

Ekoloji-

coğrafişəraitinmonitorinqindəvəqiymətləndirilməsindəekolojixəritələrdənistifadə.

Landşaftkomponentlərininekojibaxımdanqiymətləndirilməsi.

Qiymətləndirilməninqradasiyadərəcəsi. Qənaətbəxş, mübahisəli, münaqişəli, böhranlıvəfaciəviqiymətləndirmədərəcələri.

Ekolojişəraitinqiymətləndirilməsindərelyef-torpaq-bitkiindikasiyaəlaqələrindənistifadə[1,2,4].

15. Ekolojixəritələrinistifadəsivəəhəmiyyəti.

Ekolojixəritələrinətrafmühitinmühafizəsindəvəekolojimonitorinqinhəyatakeçirilməsindərolu. Ekolojixəritələrinriyazivəcoğrafiəsasınıntəyini. Legendanıntəhlili.

Təsviredilməüsullarınıntəhlili[3,4,5].

Fənlərarasıvəkurslararasıəlaqələrinqurulması:

Ekolojixəritələrintərtibimetodikasifənnicoğrafiya, geodeziya, kartoqrafiya, geologiya, geomorfologiya, ekologiyavədigərəlmərləsiəbağlıdır.

Ekolojixəritələrintərtibimetodikasifənninişərtiolaraq 3 əsasbölməyəayırmaqolar:

1. Ekolojixəritələşdirməninmüasirvəziyyəti, problemvəperspektivləri.
2. Ekolojişəraitintədqiqivəxəritələşdirilməsi
3. Ekolojixəritələrinistifadəsi.

Bubölmələrözərararındasıxqarşılıqlıəlaqədəolub, bir-birinitamamlayırlar. Onlarıntədrisiqəbuledilmişardıcılılıqüzrəaparılırvətədriszamanıtələbələrdənekojii, coğrafi, kartoqrafikbiliklərtələbedilir.

Tədrisresursları:

damüvafiqavadanlıqlarlatəchizedilmiş

410

FənnintədrisiüçünBDU-

saylıGeodeziya-

Kartoqrafiyakabinetinəzərdətutulmuşdur.

Həmçininmüxtəlifmiqyaslıtopoqrafikvətematikxəritələr,

atlaslar,

aerovəkosmikşəkillər,

elektronversiyalıslaydvəməhazirəmateriaıları,

proyektorvədigərtədrisresurslarımövcuddur.

Ekoloji xəritələrin tərtibində metodikası fənnindənsərbəstləşlərin mövzuları

1. Ekoloji xəritələşdirmənin müasir vəziyyəti və tematik kartoqrafiya daşeri
2. Ekoloji xəritələşdirmənin problemləri və perspektivləri
3. Ekoloji şəraitin tədqiq edilmə metodları
4. Aerokosmik şəkillərin ekoloji dəşifrənlənməsi üsulları
5. Ekoloji xəritələrin məzmunu və onların seçilmə meyarı
6. Ekoloji xəritələrin tərtib olunma metodikası
7. Ekoloji xəritələrdə obyekt və hadisələrin təsvir edilmə üsulları
8. Çirklənmə mənbələri və onların ekoloji xəritədə təsviri
9. Ekoloji-coğrafi şəraitin ekoloji xəritələrdə əsasında qiymətləndirilməsi
10. Ekoloji xəritələrin istifadəsi və əhəmiyyəti

Ədəbiyyat

Əsas

1. Talıbov Ə.T. Landşaft ekoloji şəraitin kartoqrafik təhlili. Bakı-2004. 201 s.
2. Talıbov Ə.T. Ekoloji kartoqrafiya. Metodik vəsait. Bakı-2005. 30 s.
3. Q.H.Məmmədov, M.Y.Xəlilov. Ekoloqların məlumat kitabı. Bakı, 2003. 450 s.
4. Əliyev M.M. Geodeziya. Bakı, 1973. 175 səh.

Ədəbiyyat

Əlavə

5. Piriyev R.X. Geodeziyanın əsasları və topoqrafiya. Bakı-1994. 380 s.
6. Piriyev R.X. Kartoqrafiya. Bakı-2015. 438s.

**Bakı Dövlət Universiteti Coğrafiya fakültəsi Geodeziya və
kartoqrafiya kafedrasının dosenti Talibov Əfqan Taliboğ
lunun 060640 «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisası
«Xəritəçilik» ixtisaslaşmasında İF–M5546
Ekoloji xəritələrin tərtib metodikasını fənni üzrə tərtib etdi
yi proqrama**

RƏY

Ə. T. Talibovun «Ekoloji xəritələrin tərtib metodikasını» fənni üzrə tərtib etdiyi dərslər proqramı Coğrafiya fakültəsinin «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisası üzrə magistr pilləsində təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Proqram kurs qarşısında qoyulan bütün magistrlərə tam cavab verir və ona uyğun tərtib olunmuşdur.

Dərslər proqramında mühazirələrin və məşğələlərin bölgüsü ekoloji kartoqrafiyanın müasir vəziyyəti, problemlər və perspektivləri, ekoloji coğrafiya şəraitində tədqiqat və xəritələşdirilməsi haqqında geniş məlumatların alınması mümkündür.

Fənnin tədrisində əsas məqsədlər tələbələrə müxtəlif məzmunlu və miqyaslı ekoloji xəritələrin tərtib və istifadə edilməsi qabiliyyətini inkişaf etdirməkdir.

Bu xüsusiyyət proqramın mühazirə və məşğələlərindən əzərlənmişdir. Proqramda qeyd edilən saatların bölgüsü, ədəbiyyat siyahısı verilən tələblərə uyğun olaraq düzün tərtib olunmuşdur.

Ə. T. Talibovun 060640 «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisası «Xəritəçilik» ixtisaslaşmasında İF–M5546

Ekoloji xəritələrin tərtib metodikasını fənni üzrə tərtib etdiyi proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin tədris proqramları qarşısında qoyduğu tələblərə tam cavab verdiyinə əzərlənən qonun çap olunmasını tövsiyyə edirəm.

Coğrafiya ekologiya kafedrasının dosenti Məmmədova Ş.İ.

**Bakı Dövlət Universiteti Coğrafiya fakültəsi Geodeziya və
kartoqrafiya kafedrasında dosenti Talibov Əfqan Taliboğ
lunun 060640 «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisası
«Xəritəçilik» ixtisaslaşmasında İF–M5546
Ekoloji xəritələrin tərtib metodikasının fənni üzrə tərtib etdi
yi proqrama**

RƏY

Ə. T. Talibovun «Ekoloji xəritələrin tərtib metodikasını»
fənni üzrə tərtib etdiyi dərəcə proqramı Coğrafiya fakültəsinin «Geodeziya və xəritəçilik»
ixtisası üzrə magistr pilləsində təhsil alantələbələrinin üçün nəzərdə tutulmuşdur.
Bu fənnin tədris edilməsində əsas məqsəd ondan ibarətdir ki,
magistrlər ekoloji xəritələşdirmənin müasir vəziyyətinin,
problemlər və perspektivlərinin təyin olunmasına,
ekoloji gərginlik yaradantəbii və antropogen amillərin təsnifatına,
ekoloji dəyişmənin təsnifatınınun yaradılmasına,
müxtəlif məzmunlu və miqyaslı ekoloji xəritələrin tərtib edilməsi metodlarını da irəliyə
rəy söylənməlidir.

Bu vəzifələr proqramda göstərilən mövzulara diqqətə layiq olaraq qəbul edilmişdir

Proqram fənninin qarşısında qoyulmuş tələblərə uyğun tərtib olunmuş və tematik kartoqrafiyanın ən aktual sahəsi sayılan ekoloji kartoqrafiyanın mənimsənilməsinə imkan verən mühüm sənəd hesab edilə bilər.

Ə. T. Talibovun 060640 «Geodeziya və xəritəçilik» ixtisası «Xəritəçilik»
ixtisaslaşmasında İF–M5546

Ekoloji xəritələrin tərtib metodikasının fənni üzrə tərtib etdiyi proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin tədris proqramları qarşısında qoyduğu tələblərə tam cavab verdiyini nəzərə alaraq onun çap olunmasını tövsiyə edirəm.

AMEA-nın Geoinformatika və Kartoqrafiya

şöbəsinin müdiri, c.ü.f.d.

Əzizov Ş.K.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinə

Bakı şəhəri, Nəsimirayonu, R.Axundov küç., ev
21, m. 16
ünvanında daimi qeydiyyatda olan **TALİBOVƏF**
QANTALIBoğlu (AZE 14639970, Bakı,
ASAN1, 27.11.2014) və

ƏRİZƏ

Bildirirəm ki,

Təhsil Nazirliyinə qrifüçüntəqdim etdiyim «Ekoloji xəritələrin tərtib metodikası» adlı proqramın əlyazmasında başqa əsərlərdən və mənbələrdən qeyri-qanuni istifadə hallarına yol verilməmişdir.

Bunun əksinə üyən olunduğu təqdirdə verilmiş qrifin və bundan irəli gələn digər hüquq və əldə edilən üstünlüklərin ləğvinə səbəb olabiləcəyindən xəbərdaram.

Talıbov Əfqan Talıboğlu